

Maria Mączkowska, Iwona Kupczyk

Sprawozdanie z badań wykopaliskowych przeprowadzonych w 1971 r. na stanowisku 1 w Garbinie, pow. braniewski

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 1, 201-210

1972

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MARIA MĄCZKOWSKA
IWONA KUPCZYK

SPRAWOZDANIE Z BADAŃ WYKOPALISKOWYCH PRZEPROWADZONYCH W 1971 R. NA STANOWISKU 1 W GARBINIE, POW. BRANIEWSKI

W okresie od 9 lipca do 14 sierpnia 1971 r. prowadzono z ramienia Muzeum Mazurskiego w Olsztynie badania wykopaliskowe na stanowisku 1 w Garbinie w pow. braniewskim. Prace te były kontynuacją badań ubiegłorocznych¹ i — podobnie jak w roku ubiegłym — prowadzono je dzięki społecznej pracy zgrupowań harcerskich „Operacji 1001 — Frombork”. Tegorocznymi badaniami kierowały mgr Maria Mączkowska i mgr Iwona Kupczyk.

Stanowisko 1 w Garbinie jest pozostałością osady, określonej na podstawie dotychczasowych badań² na schyłek młodszej epoki kamienia i wiązanej z grupą rzucewską kultury ceramiki sznurowej. Celem kontynuowanych obecnie prac jest między innymi uzyskanie potwierdzenia charakteru i chronologii tego obiektu. Teren osady stanowi piaszczyste wzgórze usytuowane na prawym brzegu rzeki Baudy, użytkowane od dłuższego czasu jako piasznica dla celów budowlanych, na skutek czego znaczna część obiektu uległa już zniszczeniu³. W bieżącym sezonie badawczym eksploracją objęto północno-zachodnią część wzgórza, wytyczając wykop w kierunku zachodnim od wykopów ubiegłorocznych (na ich przedłużeniu na przestrzeni około 70 m² powierzchni; Ar. 1 ćw. a, Ar. 6 ćw. b i ćw. d; ryc. 1). W wyniku eksploracji wykopu ustalono następujące oznakowanie i interpretację warstw.

Warstwa I. Próchnica leśna o przeciętnej miąższości około 30 cm, barwy brunatnoszarej.

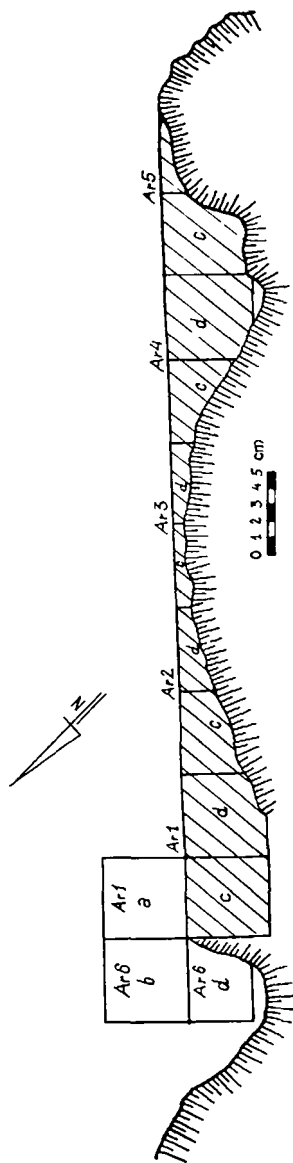
Warstwa Ib⁴. Cienka, kilkucentymetrowa warstwa kulturowa, o zabarwieniu szaroniebieskawym, zalegająca bezpośrednio pod próchnicą, miejscami zupełnie zanikająca. W warstwie tej stwierdzono nieliczne, drobne węgle drzewne i pojedyncze fragmenty ceramiki. Jedynie na metrze 44—45 ćw. a Aru 1 wyróżniono nieduże skupisko skorup, z których część była wtórnie przepalona. W prawym narożniku tej samej ćwiartki zaobserwowano smugi ciemniejszej ziemi, układające się ukośnie (kierunek WE) w stosunku do linii wykopu. Smugi te są bardzo słabo widoczne, a na profilu odznaczają się jako płytkie, nieckowate spływy warstwy. Na przestrzeni ich

¹ B. Maciukiewicz-Czarnecka, W. Ziemińska-Odojowa, *Sprawozdanie z badań wykopaliskowych przeprowadzonych w 1970 r. na stanowisku 1 w Garbinie, pow. braniewski*, Komunikaty Mazursko-Warmińskie, 1970, nr 4, ss. 619—630.

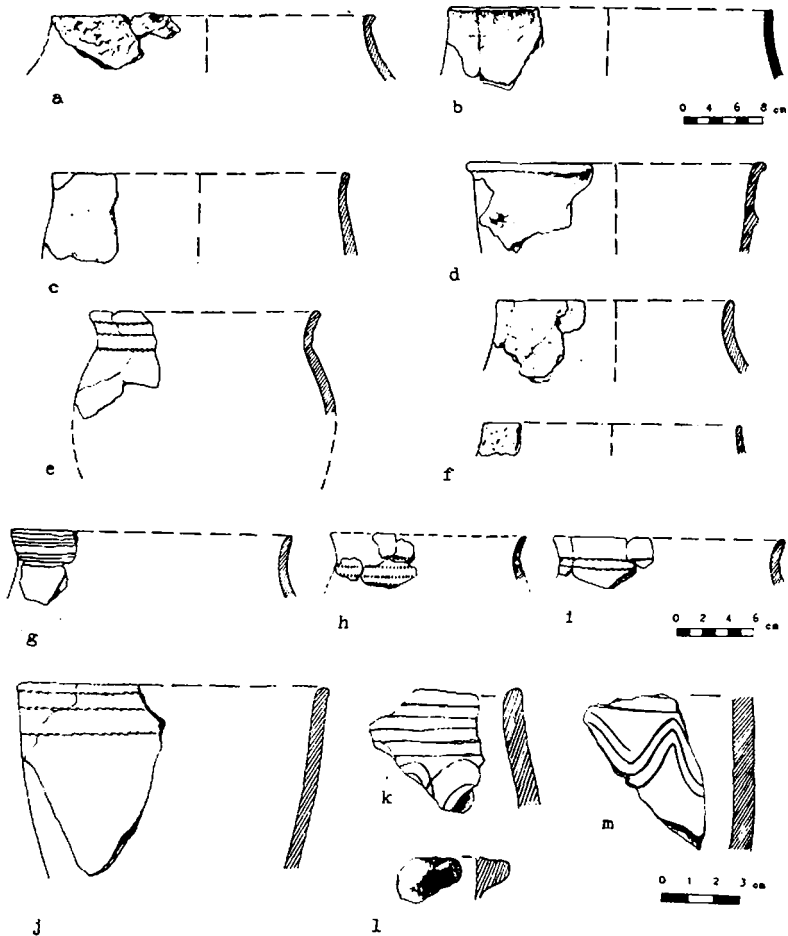
² Ibidem, s. 619.

³ Ibidem, s. 630. Tam o systematycznym niszczeniu stanowiska i pilnej konieczności jego zabezpieczenia.

⁴ W sprawozdaniu z badań ubiegłorocznych wyróżniono dodatkowo warstwę Ia (współczesna spalenizna) — obecności tej warstwy w badaniach z 1971 r. nie stwierdzono.

Ryc. 1. Garbina, pow. braniewski. Stanowisko 1. Plan wykopów badawczych usytuowanych na północnej krawędzi piasknicy. Rys. M. Mączkowska.

Ryc. 2. Garbina, pow. braniewski. Stanowisko 1. Ceramika z warstwy III i IV
Rys. M. Mączkowska

występowania znaleziono drobne węgle drzewne i małe okrągłe nasionka. Z uwagi na płytkie zaleganie smug pod powierzchnią, przypuszcza się, że są to ślady współczesnej orki. Materiał ceramiczny z warstwy Ib w powiązaniu z wcześniejszymi ustaleniami⁵ wskazuje na chronologiczne powiązanie tej warstwy z okresem rzymskim.

Warstwa II. Stanowi ją gruby osad jałowego piasku o miąższości od 0,70 do 1 m, przesycony naciekami żelazistymi.

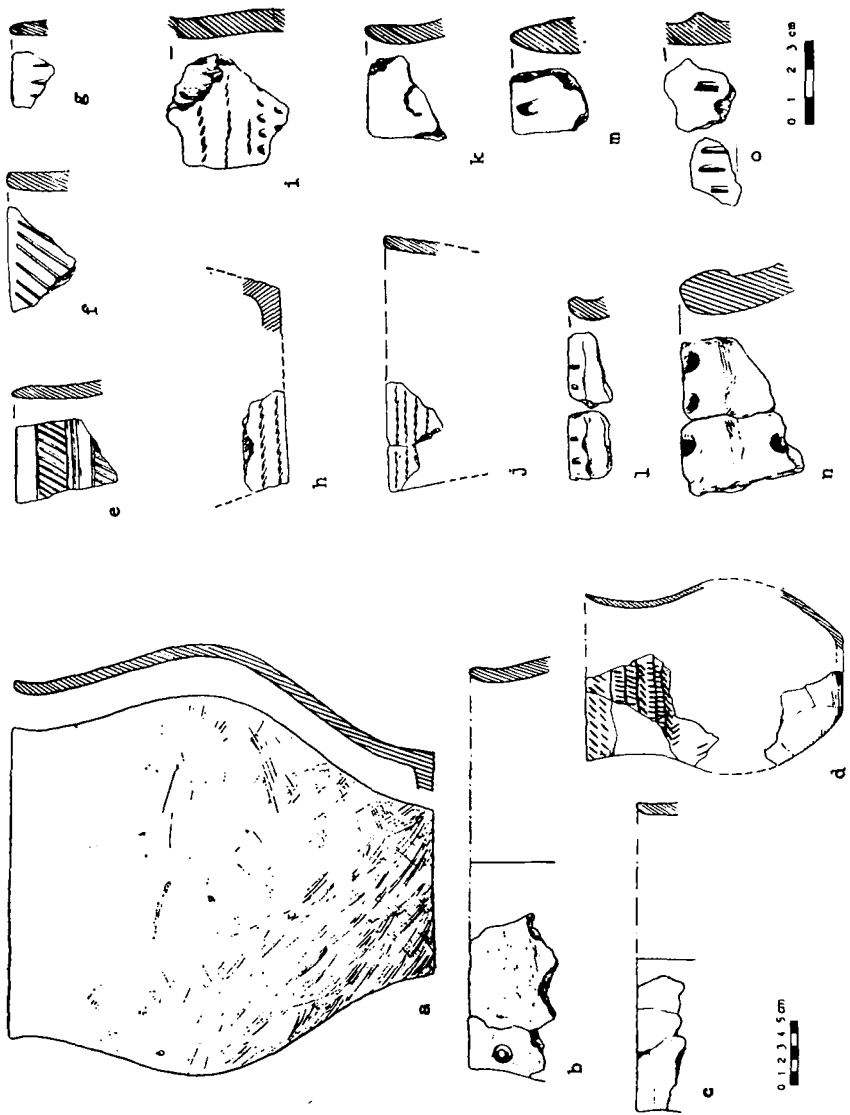
Warstwa III. Miąższość 15—25 cm, barwy brunatnej. Strop tej warstwy oraz jej miąższość na badanej przestrzeni są zróżnicowane. Ogólnie wykazuje ona spadek i pogrubienie w kierunku południowym, co wiąże się ze spływem warstwy zgodnym z kierunkiem opadania terenu. Warstwa III jest silnie przesycona węglem drzewnym, tworzącym w kilku miejscach nieduże, rozwleczone skupiska. Wśród węgla drzewnych stwierdzono kilka fragmentów łupin orzechów laskowych i pojedyncze, silnie zwęglone kości. Na ćwiartce d Aru 6, w miąższu warstwy III (głębokość 1,40 m od powierzchni) ukazały się smugi jasnoszarej ziemi około 10 cm szerokości, bardzo słabo widoczne na tle brunatnoszarej warstwy. Smugi posiadają układ prostopadły (NS—EW), a miejscami układają się nieregularnie i są przesycone, podobnie jak warstwa na tym poziomie, drobnymi węglami drzewnymi⁶. Ceramika uzyskana z tej warstwy jest dość liczna, lecz bardzo ułamkowa. Wśród zrekonstruowanych rysunkowo form, wyróżniono duże, szerokootworowe naczynia o powierzchni niestaranie wygładzonej, przecieranej lub silnie chropowatej (ryc. 2a-d, f), następnie naczynia średniej wielkości o jajowatej lub baniastej formie brzuśca i niskiej, lekko wychylonej na zewnątrz szyi, zdobione przy wylewie albo w górnej części brzuśca (ryc. 2 e, g, h, i) oraz małe naczynie doniczkowatej formy (kubek?) zdobione przy krawędzi poziomymi odciskami sznura (ryc. 2j). Wśród fragmentów ceramiki, których stan zachowania nie pozwala na rekonstrukcję formy, należy wyróżnić fragmenty den — bez wyjątku płaskich, fragmenty wylewów naczyni o profilu prostym lub lekko wychylonym na zewnątrz oraz dość liczną grupę fragmentów zdobionych, które pozwalają na ogólną charakterystykę ornamentu. Duży procent ceramiki zdobionej ma ornament w postaci poziomych odcisków sznura, umieszczanych zazwyczaj poniżej krawędzi wylewu, na szyi lub w górnej części brzuśca. W jednym przypadku stwierdzono wystąpienie ornamentu sznurowego poziomego w połączeniu z małymi półkolistymi odciskami sznura. Dość liczną grupę stanowią fragmenty zdobione ornamentem w postaci linii rytych poziomych lub poziomych w połączeniu z falistymi albo zygzakowatymi (ryc. 2 g, k, m). W jednym przypadku wystąpił ornament w postaci drobnego stempla grzebykowatego (ryc. 2 h). Poza tym stwierdzono występowanie guzowatych uchwytów — pojedynczych lub podwójnych (ryc. 2 d, l) oraz uch taśmowych. Poza ceramiką w warstwie III wystąpił dość licznie drobny materiał krzemienisty⁷. Wśród 170 znalezionych w tej warstwie krzemieni 14% stanowiły drobne narzędzia, pozostała część to liczne drobne i bardzo drobne odtłupki i odpady, poza tym odpryski, łuszczyki, fragmenty małych otoczków krzemienianych, mały rdzeń jednopiętowy odtłupkowy, trzy łuszczyce oraz sześć nieregularnych wiórów. W zespole wyróżnionych narzędzi znajdują się cztery drobne przekuwacze, trzy drobne wiertniki, jeden okaz większego wiertnika z dobrze wyodrębnionym, smukłym żądłem, cztery ryłce (dwa węglowe boczne, ryłce jedynek i łamaniec), dwa dość duże drapacze (półkrążkowy i o drapisku łukowatym), jeden regularny grociek trójkątny, dwa odtłupki zaretuszowane drobnym retuszem żebratym oraz trzy narzędzia nieokreślone (narzędzia z warstwy III na ryc. 4).

Poza omówionym wyżej materiałem z warstwy III uzyskano kilkanaście drobnych bryłek surowca bursztynowego — w tym jeden większy fragment ze śladami obróbki, grudki polepy oraz kilka małych fragmentów kości. W warstwie III nie

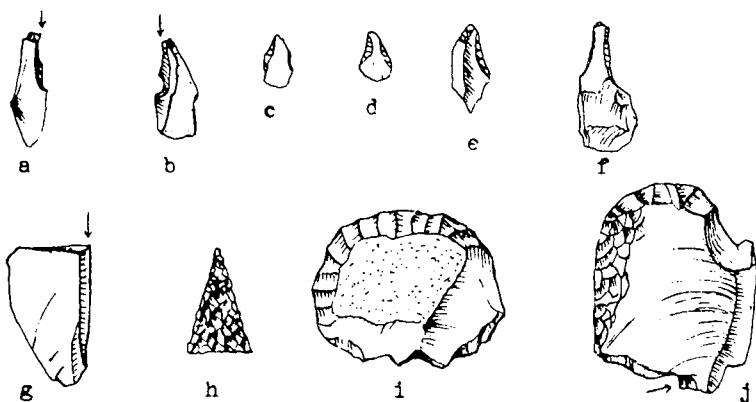
⁵ *Neue Bodenfunde, Altpreussen*, Jg. 1, H. 3, s. 169; B. Maciukiewicz - Czarnicka, W. Ziemińska - Odojowa, op. cit., s. 622.

⁶ *Ibidem*, s. 623. Takie same smugi wystąpiły w czasie badań w roku ubiegłym na Arze 1 — ćw. c, d.

⁷ W trakcie tegorocznych badań z warstw neolitycznych uzyskano dość pokaźną liczbę drobnych krzemieni (587 okazów — w tym 9,8% stanowią drobne narzędzia). Cały ten materiał uzyskano przez przesiewanie ziemi z warstw kulturowych.

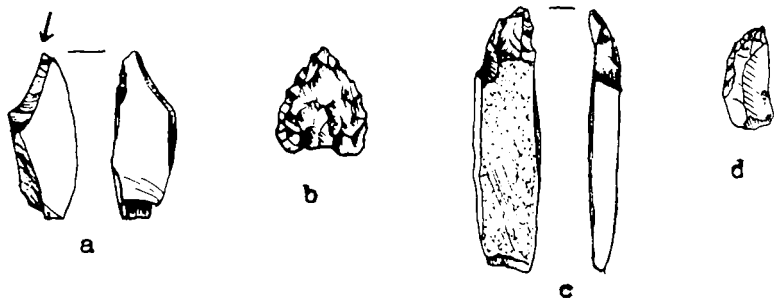

Ryc. 3. Garbina, pow. braniewski, Stanowisko 1. Ceramika z warstwy V
 Rys. M. Mączkowska

0 1 2 3 cm

Ryc. 4. Garbina, pow. braniewski. Stanowisko 1. Narzędzia krzemienne z warstwy III
 a — rylec węglowy, b — rylec jedynak, c, d — przekłuwacze, e, f — wiertniki,
 g — rylec łamaniec, h — grocik, i, j — drapacze
 Rys. M. Mączkowska

0 1 2 3 cm

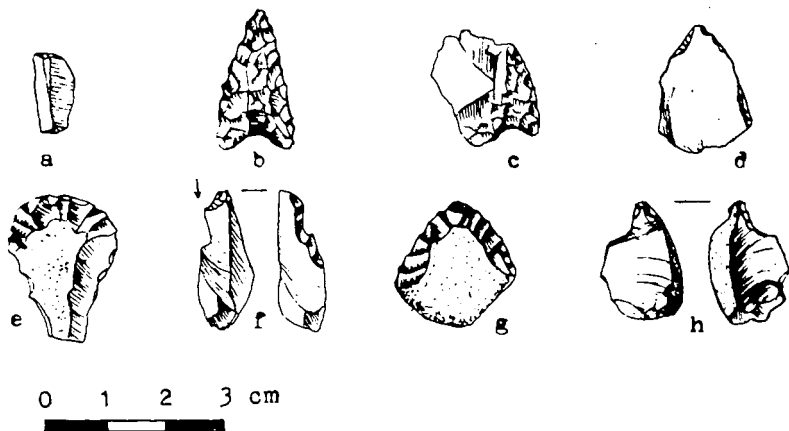
Ryc. 5. Garbina, pow. braniewski. Stanowisko 1. Narzędzia krzemienne z warstwy IV
 a — rylec klinowy, b — grocik, c — wiertnik, d — półtylczak
 Rys. M. Mączkowska

stwierdzono jam osadniczych, poza niedużym zaciemnieniem o płytkim nieckowatym profilu, które wystąpiło na ćwiartce a Aru 1 — metr 45 i zawierało na powierzchni nieduże skupisko skorup, a w wypełniku drobne węgle drzewne i przepalona ziemia.

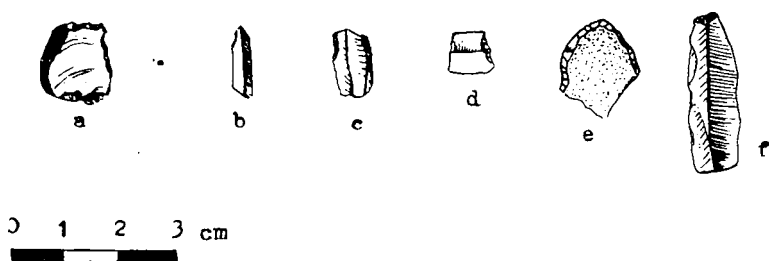
Warstwa IV. Stanowi ją cienka warstewka piasku w profilu widoczna w postaci jasnej smugi przedzielającej dwie warstwy kulturowe (III i V). Miąższość tej warstwy jest niejednakowa — miejscami osiąga 15 cm grubości, miejscami zanika prawie zupełnie. Inwentarz z warstwy IV należy traktować ogólnie jako materiał spływowy z zalegającej ponad nią warstwy III. Poza fragmentami ceramiki, których ogólny charakter pozwolił na wzajemne powiązanie z warstwą III, stwierdzono tu 67 drobnych krzemieni, z których 8,9% stanowią narzędzia. Podobnie jak w warstwie III większość inwentarza krzemiennego stanowią tu drobne odłupki i odpadki, poza tym stwierdzono jeden łuszczeń, jeden fragment otoczaka krzemiennego i trzy walciki nieregularne. Wśród odłupków na uwagę zasługuje odłupek z gładzonej siekiery. W liczbie narzędzi występują: jeden wysmukły wiertnik z szerokim krótkim żądziem, dwa grociki sercowate, jeden rylec klinowy boczny, jeden półtylczak i jedno narzędzie nieokreślone (narzędzia z warstwy IV na ryc. 5). Ponadto w warstwie III/IV stwierdzono drobne bryłki surowca bursztynowego, dwa fragmenty bursztynu ze śladami obróbki i dwa fragmenty małych paciorków bursztynowych. Poza bardzo nielicznymi węglami drzewnymi znaleziono tu drobne fragmenty silnie zwapnionych kości.

Warstwa V. Miąższość średnia 20—40 cm, wykazuje podobnie jak warstwa III spadek i pogrubienie w kierunku południowym. W spągu tej warstwy zarejestrowano jamy i ślady po słupach i kolkach, wychodzące poza warstwę — w calec (ryc. 8). Jama 2 na ćw. a Aru 1 jest płytka, rozwleczona, a w jej wypełniku stwierdzono drobne węgle drzewne przemieszane z drobnymi przepalonymi kośćmi i kilkoma fragmentami łupin orzechów laskowych. Jama 3 na ćw. d Aru 6 ma kształt nieregularny i zalega na głębokości od 1,70 do 2,30 m od powierzchni. W jej wypełniku stwierdzono dużo drobnych krzemieni, węgle drzewne, łupiny orzechów laskowych (?) oraz drobne zwęglone kości. Ślady po słupach i kolkach występują przy północnym profilu ćw. b Aru 6 i ćw. a Aru 1 w calcu, bezpośrednio pod warstwą V i wyznaczają dość regularny kształt będący prawdopodobnie narożnikiem konstrukcji, której dalsza część wchodzi w nie badaną jeszcze część osady. Na jednym poziomie ze stwierdzonymi śladami konstrukcji (w ich sąsiedztwie) odkryto prawie kompletnie, duże naczynie o silnie przecieranej powierzchni (rys. 3a i ryc. 8). Poza omówionymi wyżej obiektami z warstwy V uzyskano materiał ceramiczny, krzemienie, węgle drzewne, polepe, drobny surowiec bursztynowy i kości. W materiale ceramicznym wyróżniono formy dużych naczyń o silnie przecieranej powierzchni (rys. 3 a-c) nieduże, smukłe, bogato zdobione naczynie o wysokiej lekko rozchylonej przy wylewie szyi i jajowatej formie brzuśca (ryc. 3 d) oraz fragment małego naczynia (kubek?) przy wylewie — po jego zewnętrznej i wewnętrznej stronie zdobionego poziomymi odciskami sznura (ryc. 3 j). Podobnie jak w warstwie III duży procent fragmentów naczyń ma zdobienie w postaci poziomych odcisków sznura, na jednym fragmencie stwierdzono odciski sznura w formie małych półkoli oraz ornament sznurowy w połączeniu z drobnymi, trójkątnymi odciskami (ryc. 3 i, k). Innym motywem zdobniczym, którego obecności nie stwierdzono w warstwie III, jest ornament w postaci ukośnych kresek naprzemianległych przedzielonych liniami poziomymi (ryc. 3 e, f, d), poza tym ornament palcowy, paznokciowy i w postaci małych lub większych odcisków na krawędzi lub pogrubionej ścianie naczynia (ryc. 3 g, m, n, o). W warstwie V poza inwentarzem związanym z jamą 3, wystąpiło ogółem 157 drobnych krzemieni, z czego 8,9% stanowią narzędzia. Półsurowiec reprezentowany jest głównie przez bardzo drobne odłupki i odpadki krzemienne oraz pięć nieregularnych wiórków i cztery wiórki poprzecznie łamane, łuszczenie reprezentowane są przez dwa okazy. Wśród narzędzi krzemiennych wyróżniono pięć grocików sercowatych, dwa półwytwory grocików, jeden krótki drapacz ostrołukowy, jeden drapacz wachlarzowaty, odłupek załuskany zębatym retuszem, przekłuwacz, długi niski trapez, rylec węglowy boczny oraz jedno narzędzie nieokreślone (narzędzia z warstwy V na ryc. 6).

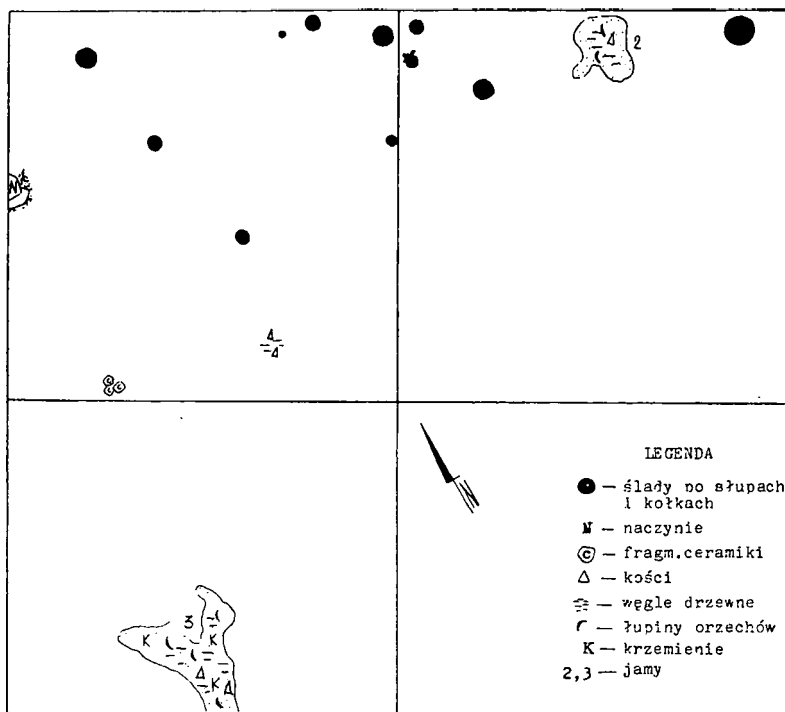
Osobnego omówienia wymagają krzemienie uzyskane z jamy 3 (z jej wypełnika i powierzchni nad jamą). Z obiektem tym można wiązać 193 okazy krzemien-

Ryc. 6. Garbina, pow. braniewski. Stanowisko 1. Narzędzia krzemienne z warstwy V
 a — trapez, b — grocik, c — półwytwór grocika, d — odłupek retuszowany, e, g —
 drapacze, f — rylec węglowy, h — przekłuwacz
 Rys. M. Mączkowska

Ryc. 7. Garbina, pow. braniewski. Stanowisko 1. Narzędzia krzemienne z jamy 3
 a — skrobacz, b, c, f — wiórki retuszowane na fragmentach krawędzi, d — trapez,
 e — drapacz Rys. M. Mączkowska

Ryc. 8. Garbina, pow. braniewski. Stanowisko 1. Jamy i ślady po słupach w spągu warstwy V

Rys. M. Mączkowska

ne, z czego 7,7% stanowią narzędzia. Półsurowiec krzemienisty reprezentowany jest głównie przez drobne odłupki i odpadki, poza tym wyróżniono jeden rylcowiec, osiemnaście drobnych wiórków (w tym fragmenty wiórków), jeden łuszczeń i trzy fragmenty rdzeni wiórkowych. Wśród wyróżnionych narzędzi wystąpiły: jeden drapacz krępy — ostrołukowy, jeden drapacz o drapisku łukowatym, wiórek mikrołuskany, pięć wiórków złamanych z dwóch stron i załuskanych na krawędziach, dwa cienkie wiórki ostro zakończone i załuskane na krawędziach, dwa skrobacze, trapez wysoki i dwa fragmenty narzędzi nieokreślonych (narzędzia z jamy 3, ryc. 7). Surowiec bursztynowy wystąpił w warstwie V w postaci drobnych bryłek, na jednym większym fragmencie stwierdzono ślady obróbki. Poza tym z warstwy V uzyskano dość dużo drobnych fragmentów kości. Określenie ich podobnie jak i innych szczątków organicznych wymaga fachowej ekspertyzy.

Wstępna analiza materiału zabytkowego z tegorocznych badań potwierdza przynależność warstw III, IV i V do osadnictwa z okresu schyłkowo neolitycznego.

Wiązanie tego osadnictwa z grupą rzucewską kultury ceramiki sznurowej w świetle uzyskanych wyników, wydaje się prawdopodobne. Pewne różnice pomiędzy warstwą III i V można dostrzec w inwentarzu ceramicznym i krzemiennym, ale wobec zbyt szczupłego materiału porównawczego nie mogą być one jeszcze pewne. W materiale ceramicznym różnice te zaznaczyły się głównie w sposobie zdobienia naczyń (ryc. 2 i 3), w materiale krzemiennym dostrzec je można w nieco odmiennym charakterze niektórych narzędzi i tak — w warstwie V brak jest drobnych wiertników i przekuwaczy oraz dużych drapaczy, podczas gdy w warstwie III występują one stosunkowo licznie, poza tym w warstwie V stwierdzono większy procent drobnych wiórków i narzędzi z drobnych wiórków oraz krępych drobnych drapaczy. Zarówno inwentarz krzemienny z jamy 3, jak i pewne typy narzędzi i półsurowca z warstwy V przemawiają za ich starszym pochodzeniem. Powyższe obserwacje poczynione na materiale z tegorocznych badań, w powiązaniu ze stratygrafią warstw, mogą sugerować pewne następstwa czasowe ich powstania — prawdopodobnie w obrębie tej samej kultury. Interpretacja smug, które występują w warstwie III na przedłużeniu ich występowania w wykopie ubiegłorocznym, jest w dalszym ciągu niepewna. Dopiero wyniki dalszych badań założonych na większym obszarze, w powiązaniu z innymi obiektami tej warstwy, mogą ułatwić rozwiązanie tego zagadnienia.

Bardzo ciekawie zapowiadają się stwierdzone w warstwie V ślady konstrukcji, które wystąpiły w sąsiedztwie jam osadniczych; mogą być one, zgodnie ze spostrzeżeniami poczynionymi w czasie wcześniejszych badań⁸ śladami domów słupowych.

W niniejszym sprawozdaniu nie uwzględniono materiału określonego w sprawozdaniu ubiegłorocznym jako „przepalony krzemień”, który dość licznie wystąpił w warstwach kulturowych. Odnośnie do tego surowca uzyskano ekspertyzę petrograficzną⁹, stwierdzającą, że jest to zwietrzała skała wapienna mechanicznie rozkruszona, nie nosząca śladów celowego łupania.

⁸ L. Kilia n. *Haffküstenkultur und Ursprung der Balten*, Bonn 1955, s. 244.

⁹ Ocenę petrograficzną uzyskano z Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie za pośrednictwem mgr E. Kempisty, której tą drogą pragniemy złożyć serdeczne podziękowanie.